

BALOGH TAMÁS

„egy regényt is írtam akkoriban”

NEMES NAGY ÁGNES KIADATLAN REGÉNYE

Nemes Nagy Ágneset eddig mint az „objektív lírát” megteremtő költőnőt és mint (főképp) költészeti témájú esszé íróját ismerte mind az olvasóközönség, mind az irodalomtörténet – egész munkássága a lírához kapcsolódott. Regénye, novellája nem jelent meg (még talán az utóbbi évtizedben közzétett útinaplói állnak legközelebb az elbeszélő prózához), így epikájáról – tárgy híján – nem esett szó. Életművének tehát egy teljesen új oldala mutatkozik meg *Az öt fenyő*-vel.

Az *öt fenyő*: regény, mely eddig sem egészben, sem részleteiben nem volt ismeretes. Az éles szemű olvasó azonban tudhatott „rőla”, hiszen Nemes Nagy Ágnes egy 1981-ben készült nagyinterjújában megemlítette: „Egyébként hadd jegyezzem meg zárójelben, hogy egy regényt is írtam akkoriban. Pocsék rossz regény volt, olyan kis utánczatregény. Fiatal is voltam még ahhoz, hogy prózát írjak, de mivel mindenki írt mindenfélét, gondoltam, én is írok egy regénykét. Schöppflin Aladár dicsérte ugyan, de ő sem ajánlotta kiadásra. A 30-as évek novellastílusának – Kosztolányi, Ottlik, Illés Endre stílusának – az utánczata volt ez. [...] Azután már nem volt módom regénynek nekigyürkőzni, még verseknek se nagyon. Nyilván nem is az volt az eredendő hajlamom. Talán-talán, hogyha a körülmények nagyon kedvezőek, talán szépprózát is írtam volna, ezt most már utólag világosan látom. De hát ez elsüllyedt, mint annyi más.”¹

A regény – Lengyel Balázs emlékei szerint – 1945 nyarán született, amikor „az irodalom megkezdte legfontosabb munkáját, azt tudniillik, hogy legyen. Elkezdtek eltemetni a halottainkat, felmérni azt az országos és azt a világméretű történelmi változást, amiben éltünk, és amit átéltünk. Megkezdtek mindenekelőtt a háborús kataklizmának, ennek a végeláthatatlanul súlyos élménynek a feldolgozását. Vagyis kezdtek megszületni a háború utáni irodalom legjobb művei. Főleg versekről, novellákról és dokumentumokról lehet itt szó. Regényről nem. Ehhez nem volt elég idő. Vagyis Magyarország sajnos kimaradt abból a hatalmas mozgalomból, amit az egész világon úgy neveztek, hogy romirodalom, és mind a mai napig fölvetődnek nagyszerű művei. Ez elveszett a magyar irodalomban, mielőtt megszülethetett volna. De azért megtettük a magunkét, még én is sokat írtam.”² A kor – Nemes Nagy Ágnes szerint – nem kedvezett a regényírásnak, de *Az öt fenyő* mégis elkészült, s így az eddig ismert pályakép némi korrekcióra szorul, hiszen most már látni: Nemes Nagy Ágnes pályája elején a prózával és a költészettel egyszerre, egyforma inten-

¹ Nemes Nagy Ágnes: *Látkép, gesztenyefával*. In: Uő.: *A magasság vágya. Összegyűjtött esszék II.* Bp., 1992. 413.

² Nemes Nagy Ágnes: I. m. 455.

zitással foglalkozott. Sőt ha *Az öt fenyő* akkor megjelenik, szerzője mint regényíró lép be az irodalomba: első verseskötete (*Kettős tükörben*) csak egy évvel később, 1946-ban látott napvilágot. Ha megjelenik, talán több is követi.

Az öt fenyő nem korrajz, nem „romirodalom”, inkább a kalandregény, a krimi, a művészregény sajátos elegye. Egy fiatal művészettörténész halálával kezdődik, és az eset a művészettörténész köré gyűlt kis csoport (barátok, kollégák) mindegyikében más-más emlékeket szabadít fel, s más-más érzéseket szül. Mindenki kedvelte őt, de egyben mindenki oka is lehetett halálának. Az ügyben – gyilkosságra gyanakodnak – nyomozás indul, melyben kimondva-kimondatlanul mindenki vádló és vádlott lesz egyszerre, és a bűnügyi történetekre jellemző kötelező feszültségtartás miatt csak az utolsó fejezetben derül ki az igazság. A regény az olvasmányosság mellett – a kezdőkre jellemző esetlenségekkel, apró hibákkal együtt – számos más erényt is felmutat. Témájával a kor művészeinek-művészettörténészeinek életébe – Ottlik *Hajnali háztetők* (1944; 1957) című regénye mellett – ad(ott volna) bepillantást. Prózatechnikája a klasszikus modernséget, leginkább a tisztelt Kosztolányit, a barát Ottlikot és a tanár-barát Szerb Antal *Utas és holdvilágát* (1937) juttatják eszünkbe, nyelvezete pedig számos helyen már a kiforrott Nemes Nagy Ágnes költői nyelvét idézi, nem egyszer közvetlenül: egy-egy szókapcsolat vagy mondat később versben tér vissza. Most még hetvennyolc gépelt lapon várja feltámadását, kiadásával korántsem „csupán” Nemes Nagy Ágnes életműve válik teljessé: a magyar irodalomtörténet nemcsak egy új regénnyel, hanem egy új regényíróval is gazdagodik.

